

Wielkość i wartość skupu oraz eksportu grzybów i owoców leśnych w latach 2007–2011 oraz ich znaczenie dla społeczeństwa i gospodarki

Maria Kuc, Marcin Piszczek, Anna Janusz

Abstrakt. Praca koncentruje się na przedstawieniu skali wykorzystania nie-drzewnych produktów ubocznego użytkowania lasu takich jak grzyby i owoce leśne. W latach 2007–2011 do skupów oddano 8,4÷16,4 tys. ton owoców leśnych, których wartość wynosiła 36,6÷97,5 mln zł. W tym samym czasie do skupów trafiało 4÷6,9 tys. ton grzybów leśnych o łącznej wartości 46,4÷64,7 mln zł. Praca prezentuje także dokonywane przez naukowców (Grzywacz 2010, Nowacka 2012) szacunki rzeczywistego pozyskania oraz ekonomicznego znaczenia płodów runa dla gospodarstw domowych. Uwagę zwraca określona przez Grzywacza na 740 mln złotych szacunkowa wartość rocznego, rzeczywistego pozyskania grzybów leśnych. W pracy prezentowane są także dane o wielkości i wartości eksportu wybranych owoców i grzybów leśnych. W artykule poruszony jest również problem uregulowań prawnych dotyczących zbioru płodów runa leśnego, które oceniane są jako mało restrykcyjne i nieprzestrzegane.

Słowa kluczowe: użytkowanie uboczne lasu, wielkość i wartość skupu grzybów leśnych, wielkość i wartość eksportu grzybów leśnych, wielkość i wartość skupu owoców leśnych, wielkość i wartość eksportu owoców leśnych.

Abstract. Quantity and value of forest mushrooms and forest fruits buying and export in the period of 2007–2011 and its importance for the society and economy. The paper describes in detail the procurement quantity and value of forest fruits and wood mushrooms in Poland. In the analyzed period of 2007–2011 the annual quantity of the procurement of forest fruits amounted from 8,4 thousand ton. to 16,4 thousand ton. The value of these products amounted from 36,6 million PLN to 97,5 million PLN. During this same period of time the annual quantity of the procurement of wood mushrooms amounted from 4 thousand ton. to 6,9 thousand ton. and its value amounted up to 64,7 million PLN. The paper also presents estimated value of wood mushrooms genuinely collected in Poland each year. Professor Grzywacz claims that its real value accounts up to 740 million PLN. These differences emerges because collection and sell of forest fruits and mushrooms occurs mainly in the underground economy. In relation to this problem article describes legal conditions of collecting forest fruits and mushrooms especially for commercial purposes.

Key words: nonwood forest products, quantity and value of wood mushrooms buying, quantity and value of forest fruits buying, quantity and value of wood mushrooms export, quantity and value of forest fruits export.

Wstęp i cel pracy

Produkcja, na zasadzie racjonalnej gospodarki drewnem oraz surowcami i produktami ubocznymi użytkowania lasu jest ustawowym celem prowadzenia trwale zrównoważonej gospodarki leśnej (Ustawa 1991). Ponadto gospodarstwo leśne jest, zapisami Ustawy o lasach, zobowiązane do ciągłego i zrównoważonego realizowania wszystkich funkcji lasu, w tym tej najbardziej pierwotnej – funkcji produkcyjnej. Mimo że dla społeczeństwa większe znaczenie mają aktualnie pozaprodukcyjne funkcje lasu (Piszczek i in. 2008), zakorzenione w tradycji i kulturze polskiej korzystanie z płodów runa leśnego ciągle odbywa się na dużą skalę. Świadczą o tym prezentowane przez Główny Urząd Statystyczny dane o ilości oddanych do skupu grzybów i owoców runa leśnego, a także dokonywane przez naukowców (Grzywacza, Nowacką) szacunki rzeczywistego pozyskania oraz ekonomicznego znaczenia płodów runa dla gospodarstw domowych. Wysokiemu pozyskaniu grzybów i owoców leśnych, poza zakorzenioną tradycją, sprzyja fakt bezpłatnego udostępniania przez Państwowe Gospodarstwo Leśne (PGL LP) 7 077 000 hektarów lasów (Ustawa 1991, Raport 2012) oraz brak należytego egzekwowania przepisów regulujących zbieranie wymienionych dóbr dla handlu bądź przemysłu (Staniszewski i Janeczko 2012).

Celem pracy jest przedstawienie wielkości i wartości skupu grzybów i owoców runa leśnego, ukazanie kierunków ich przerobu oraz eksportu przez przedsiębiorstwa istniejące na polskim rynku. Celem jest także przedstawienie roli PGL LP w zapewnianiu podaży tych dóbr.

Organizacja pozyskiwania płodów runa leśnego

Centralna ewidencja i informacja o działalności gospodarczej podaje, że na polskim rynku funkcjonuje ponad 4750 podmiotów zajmujących się pozyskiwaniem dziko rosnących produktów leśnych (dane z października 2013) (www.prod.cidg.gov.pl). Zgodnie z informacją podaną w Polskiej Klasyfikacji Działalności podmioty te zajmują się pozyskaniem takich produktów leśnych jak: grzyby (w tym trufle), owoce jagodowe, orzechy leśne, balaty i inne żywice gumopodobne, korek, żywica i szelak nieoczyszczony, karpina, kora, igliwie, choinki, balsamy, włókna roślinne, żołądźcie, kasztany, nasiona, szyszki, mchy i porosty oraz inne rośliny leśne i ich części (Rozporządzenie 2007). Określenie, jaki udział wśród tych przedsiębiorstw mają firmy zajmujące się jedynie zbiorem owoców leśnych oraz grzybów, jest niemożliwe, gdyż obok podklasy „pozyskiwanie dziko rosnących produktów leśnych” nie istnieje niższa jednostka klasyfikacji PKD. Poza zarejestrowanymi firmami zbiorem owoców i grzybów leśnych zajmują się także w dużej mierze osoby prywatne.

Jak pokazują wyniki badania oczekiwań społeczeństwa wobec lasu, przeprowadzone przez A. Janusza na terenie Leśnego Kompleksu Promocyjnego „Lasy Beskidu Sądeckiego”, aż 22% odwiedzających las zbiera grzyby, a 16% pozyskuje owoce leśne (Janusz, Piszczek 2008). Należy jednak mieć na względzie, że w innych regionach kraju udział osób zbierających płody runa leśnego może być istotnie wyższy. Potwierdzeniem tego mogą być wyniki badań prowadzonych od 2004 roku przez W.Ł. Nowacką. Spośród 1200 respondentek pochodzących głównie z Polski centralnej, północno-wschodniej oraz południowo-wschodniej, mieszkających w większości (w 55%) w miejscowościach poniżej 1000 mieszkańców aż 64% zadeklarowało zbieranie owoców leśnych (głównie borówki czernicy), a 73% – pozyskiwanie grzybów (Nowacka 2012). Co więcej, wyniki cytowanych badań wskazują, że co piąta zbierająca grzyby kobieta przeznaczają je na sprzedaż.

O ile pozyskiwanie płodów runa leśnego na własny użytek w lasach stanowiących własność Skarbu Państwa odbywać się może właściwie bez ograniczeń, o tyle pozyskiwanie tych dóbr dla celów przemysłowych wymaga, na mocy punktu 2 artykułu 27 Ustawy o lasach, podpisania z nadleśnictwem właściwej umowy (Ustawa 1991). Zapisy te precyzuje rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa w sprawie szczegółowych zasad ochrony i zbioru płodów runa leśnego oraz zasad lokalizowania pasiek na obszarach leśnych z dnia 28 grudnia 1996 roku. Paragraf drugi tego rozporządzenia dopuszcza zbiór płodów runa leśnego na własne potrzeby w lasach nieobjętych stałym lub okresowym zakazem wstępu. Paragraf trzeci z kolei wprowadza zapis, że skup płodów runa leśnego może być prowadzony jedynie od osób fizycznych i prawnych, na podstawie umowy z nadleśnictwami na dokonywanie zbioru dla celów przemysłowych (Rozporządzenie 1996). Jednak, na co w swojej pracy zwracają uwagę Staniszewski i Janeczko, istnieje społeczne przyzwolenie na nieprzestrzeganie tych przepisów i w rzeczywistości pozyskiwanie grzybów i owoców leśnych dla celów komercyjnych funkcjonuje poza jakąkolwiek kontrolą (Staniszewski i Janeczko 2012). W takiej sytuacji istnieje zagrożenie nadmiernej eksploatacji zasobów runa leśnego.

Fot. 1. Koźlarz babka (fot. T. Szczansny)
Photo 1. The birch bolete (Leccinum scabrum)

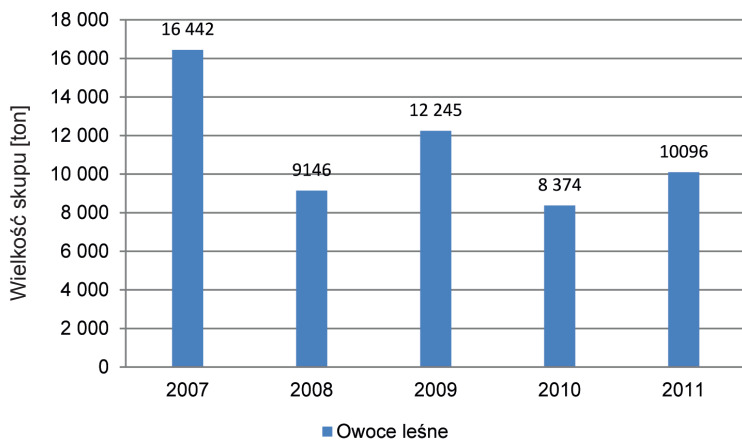

Fot. 2. Borówka czarna (fot. T. Szczansny)
Photo 2. The bilberry (Vaccinium myrtillus L.)

Ilość i wartość pozyskanych owoców runa leśnego

Aktualnie produkcyjne funkcje lasu tracą w społeczeństwie na znaczeniu na rzecz funkcji pozaprodukcyjnych (rekreacyjnych, ochronnych) (Janusz i Piszczek 2008). Mimo to nie jest obserwowany spadek znaczenia płodów runa leśnego: grzybów i owoców leśnych. Każdego roku do skupu trafia od kilku do kilkunastu tysięcy ton owoców leśnych i grzybów. Co więcej, użytki te mają duże znaczenie dla mieszkańców terenów przyległych do lasów, którzy zbierając i sprzedając je zasilają rodzinne budżety (Nowacka 2012).

Dane podawane przez Główny Urząd Statystyczny dotyczą jedynie owoców leśnych oddanych do skupu. Nie uwzględniają części z nich pozyskanych na własny użytek, które mają ekonomiczne znaczenie dla gospodarstw domowych, lecz z kolei nie biorą udziału w tworzeniu produkcji globalnej w przemyśle spożywczym. Przedstawione przez GUS dane z lat 2007–2011 wskazują, że wielkość skupu owoców leśnych jest w kolejnych latach bardzo zróżnicowana. W dużej mierze zależy od urodzaju, który, jak można sądzić po ilości oddanych do skupu owoców, był w 2007 r. bardzo wysoki. Wyniósł 16442 ton. W następnych latach kształtował się na poziomie: 12245 ton w 2009, 8374 ton w 2010 i 10096 ton owoców leśnych w 2011 r. (ryc.1).

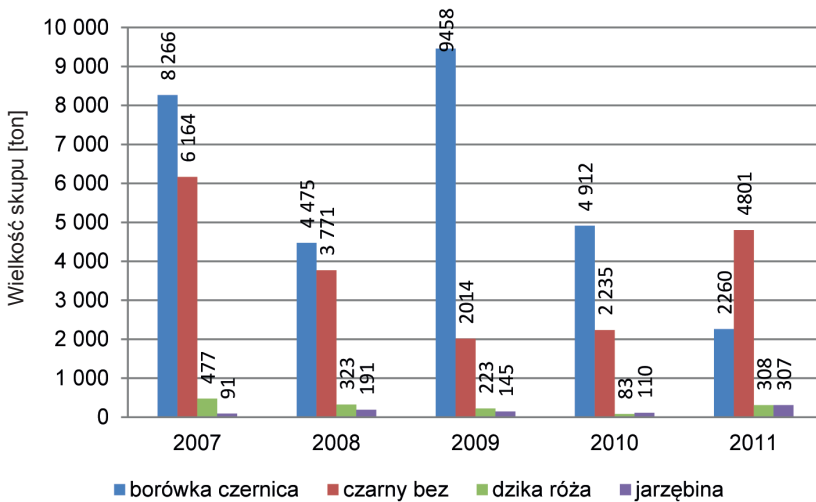

Ryc. 1. Wielkość skupu owoców runa leśnego w Polsce w latach 2007–2011

Źródło/Source: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Fig. 1. Procurement amount of forest fruits in Poland in the period of 2007–2011

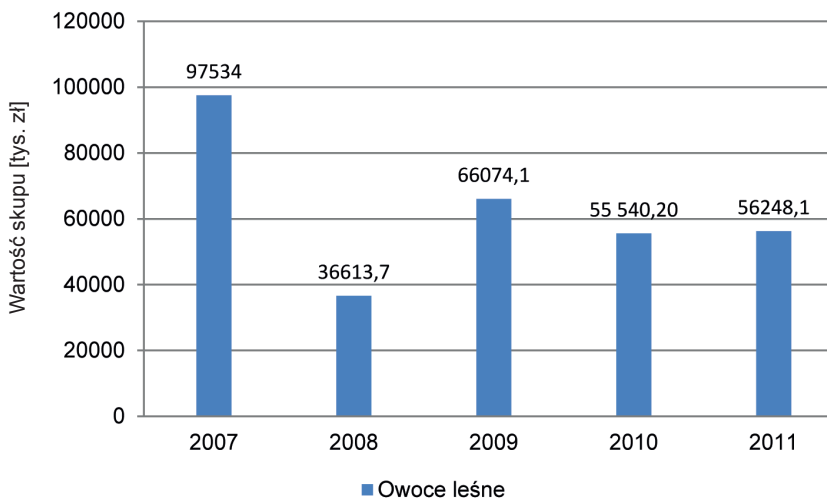
Wśród oddawanych do skupu owoców dominują takie gatunki jak: borówka czernica, czarny bez, dzika róża i jarzębina. Między 2007 a 2010 rokiem do skupu trafiało najwięcej borówki czernicy – między 9488 ton a 4912 ton, a w dalszej kolejności – owoców czarnego bzu. Sytuacja ta zmieniła się w 2011 roku, gdy zbiory czarnej borówki były niskie (2260 ton), a zbiory bzu czarnego wyższe niż w poprzednich latach (ryc. 2). Wartość owoców oddawanych do skupu kształtowała się na poziomie między 97,5 mln zł w 2007 a 36,6 mln zł w 2008 (ryc. 3). W latach 2010 i 2011 wartość ta wynosiła odpowiednio 55,5 mln zł i 56,2 mln złotych (ryc. 3). Wyliczone na podstawie wyżej przedstawionych danych średnie ceny skupu owoców w kolejnych latach wynoszą: 5,9 zł, 4,0 zł, 5,4 zł, 6,6 zł, 5,6 zł za kilogram.

Ryc. 2. Wielkość skupu wybranych gatunków owoców leśnych w Polsce w latach 2007–2011

Źródło/Source: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Fig. 2. Procurement amount of chosen forest fruits species in Poland in the period of 2007–2011

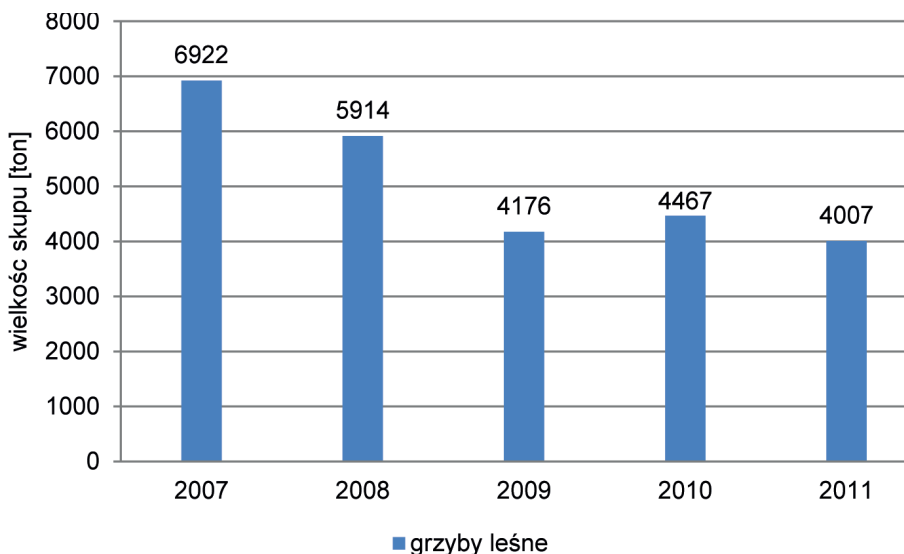
Ryc. 3. Wartość skupu owoców leśnych w Polsce w latach 2007–2011

Źródło/Source: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Fig. 3. Procurement value of forest fruits in Poland in the period of 2007–2011

Skala ilości i wartości pozyskanych grzybów leśnych

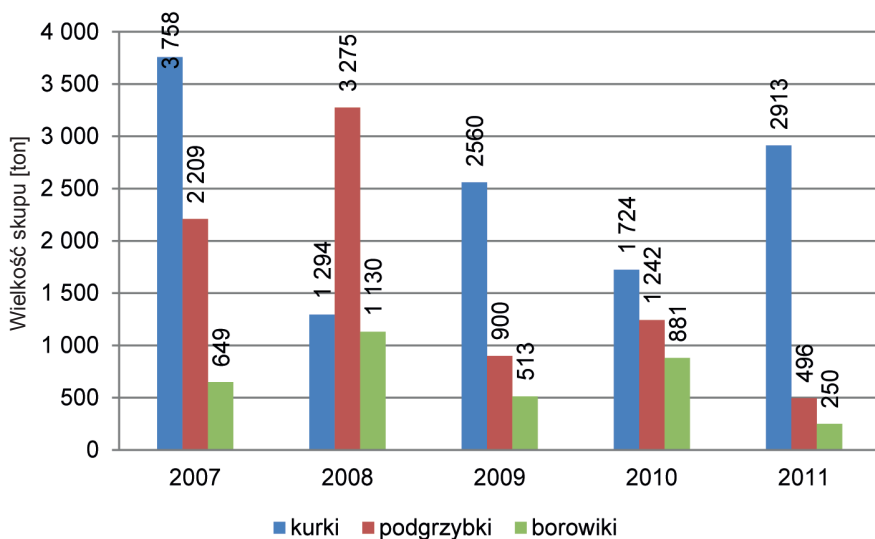
Wśród skupowanych grzybów dominują kolejno takie gatunki jak: pieprznik jadalny (kurka), podgrzybki oraz borowiki (ryc. 5). Wielkości ich zbioru są jednak bardzo nieregularne. Ilości oddawanych do skupów grzybów leśnych są niższe oraz mniej zróżnicowane niż przedstawiane powyżej wartości dotyczące owoców. Kształtują się na poziomie od 4007 ton w 2011 roku do 6922 ton w 2007 (ryc. 4). Średnie ceny skupu grzybów są jednak wyższe i wynoszą od 7,9 zł w 2008 roku, przez 9,3 zł w 2007 oraz 11,1 zł, 12,4 zł i 13,5 zł w latach 2009–2011. Dzięki tak wysokim średnim cenom skupu grzybów wartość oddawanych do skupu zbiorów sięga każdego roku dziesiątek milionów złotych. W 2007 roku było to blisko 64,69 mln zł, w 2008 – 46,74 mln zł a w kolejnych trzech latach: 46,39 mln zł, 55,33 mln zł i 54,26 mln zł (ryc. 6). Ze względu na to, że prezentowane dane dotyczą jedynie grzybów oddawanych do skupu, warto przytoczyć wyniki badań przeprowadzonych przez Grzywacza (2010), który starał się oszacować rzeczywistą wielkość rocznych zbiorów grzybów w latach 2006–2008. Autor ten podał, że ilość grzybów leśnych oddawanych do skupu wynosiła jedynie około 30% całych zbiorów. 60% rocznego pozyskania stanowiły grzyby zebrane na potrzeby własne, a 10% te przeznaczone do sprzedaży na targowiskach i przy drogach (tab. 1). Przeciwnie, w latach 2006–2008 ilość zbieranych corocznie grzybów mogła wynosić nawet 99 tys. ton, a ich rynkowa wartość mogła sięgać 740 mln zł (Grzywacz 2010). Dane przedstawiane przez cytowanego badacza przybliżają rzeczywistą skalę pozyskiwania grzybów leśnych w Polsce i pozwalają przypuszczać, że realne zbiory grzybów mogą ponadtrzykrotnie przewyższać ich oddawane do skupów masy.

Ryc. 4. Wielkość skupu grzybów leśnych w Polsce w latach 2007–2011

Źródło/Source: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

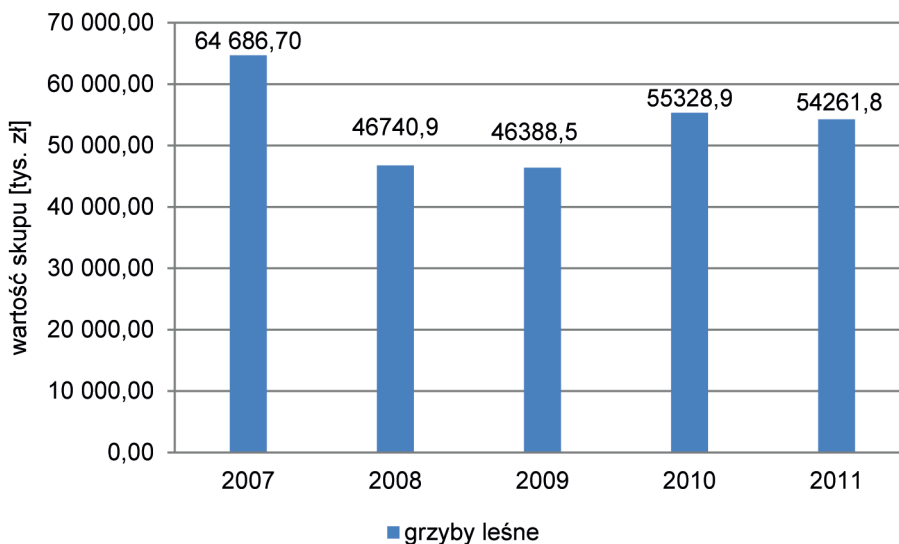
Fig. 4. Procurement amount of wood mushrooms in Poland in the period of 2007–2011

Ryc. 5. Wielkość skupu wybranych gatunków grzybów leśnych w Polsce w latach 2007–2011

Źródło/Source: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Fig. 5. Procurement amount of chosen wood mushroom species in Poland in the period of 2007–2011

Ryc. 6. Wartość skupu grzybów leśnych w Polsce w latach 2007–2011

Źródło/Source: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Fig. 6. Procurement value of wood mushrooms in Poland in the period od 2007–2011

Tab. 1. Szacunkowa wartość rocznego zbioru grzybów jadalnych w polskich lasach (przeciętna w latach 2006–2008)

Źródło/Source: Grzywacz 2010.

Table 1. Estimated value of annual wood mushrooms crops in the Polish forests (average in the years 2006–2008)

Kierunki przeznaczenia zbioru grzybów leśnych	%	Masa (tys. ton)	Wartość rynkowa w mln zł
Skup do przerobu przemysłowego i na eksport	30	29,7	222,0
Sprzedaż przyrodna i na targowiskach	10	9,9	74,0
Zbiór indywidualny na własny użytek	60	59,4	444,0
Razem	100	99,0	740,0

Wielkość i wartość eksportu wybranych owoców oraz grzybów leśnych

Udostępniane przez GUS dane prezentujące wielkości i wartości produkcji wybranych dóbr przemysłu przetwórstwa spożywczego nie wyszczególniają produktów będących efektem przetwórstwa owoców bądź grzybów leśnych. Znacznie utrudnione jest zatem oszacowanie wielkości produkcji globalnej przetwórstwa płodów runa leśnego. W praktyce owoce znajdują szerokie zastosowanie w produkcji między innymi: dżemów, soków, wsadów i suszy owocowych, mieszanek naparów leczniczych. Grzyby podlegają przede wszystkim mrożeniu, marynowaniu i suszeniu.

Polska, pod względem ilości eksportowanych grzybów, znajduje się w czołówce europejskich państw. W 2010 roku zostało wyeksportowanych 2818 ton grzybów borowikowatych oraz kurkek, a rok później 2472 tony. Wartość eksportu wyniosła odpowiednio 63,3 mln zł i 57,3 mln zł, a obliczona na podstawie przytoczonych danych średnia cena kilograma eksportowanych grzybów sięgnęła 22,5 i 23,2 złotych (tab. 2). Wysokie wartości przyjmuje także wielkość eksportu jagód leśnych. Rekordową ich ilość, 5034 tony, eksportowano w 2009 roku, a w dwóch następnym latach wielkość ta wyniosła 4981 ton i 3383 tony (tab. 3). Średnia wartość kilograma wyeksportowanych jagód leśnych wyniosła zatem w latach 2009–2011 odpowiednio 15,13 zł, 15,37 zł i 19,8 zł.

Tab. 2. Wielkość i wartość eksportu grzybów leśnych z Polski w latach 2008–2011

Źródło/Source: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Table 2. Amount and value of wood mushrooms export from Poland in the period of 2008–2011

	Rok			
	2008	2009	2010	2011
<i>Wielkość eksportu w tonach</i>				
Borowikowate	507	109	924	246
Kurka	1 038	1 702	1 894	2 226
Razem	1545	1811	2818	2472
<i>Wartość eksportu w tys. złotych</i>				
Borowikowate	14 307	3 979	24 700	9 970
Kurka	19 345	33 099	38 671	47 392
Razem	33 652	37 078	63 371	57 362

Tab. 3. Wielkość i wartość eksportu jagód leśnych z Polski w latach 2007–2011**Źródło/Source:** opracowanie własne na podstawie danych GUS.*Table 3. Amount and value of blueberries export from Poland in the period of 2007–2011*

	Rok				
	2007	2008	2009	2010	2011
<i>Wielkość eksportu w tonach</i>					
Jagody leśne	3 509	4 122	5 034	4 981	3 383
<i>Wartość eksportu w tys. złotych</i>					
Jagody leśne	68 178	34 481	76 156	76 563	66 970

Podsumowanie

Prezentowane dane świadczą o bardzo dużym znaczeniu płodów runa leśnego grzybów i owoców leśnych – dla społeczeństwa oraz prywatnych przedsiębiorstw. Znaczne ilości oddawanych do skupu owoców nie odzwierciedlają jednak wielkości ich rzeczywistego pozyskania, które w przypadku grzybów leśnych zostało oszacowane na poziomie nawet trzykrotnie przewyższającym ilość zbiorów trafiających do skupu. Płody runa leśnego, których wielkość pozyskania prezentuje GUS, a których wartość każdego roku sięga kilkudziesięciu milionów złotych, są eksportowane bądź wykorzystywane w kraju, gdzie generują wartość dodaną w procesie przetwórstwa. Przy tak dużym znaczeniu i pozyskiwaniu wymienionych płodów runa leśnego warto, by istniejące regulacje w zakresie ich pozyskania dla celów handlowych bądź przemysłowych były egzekwowane ze względu na ochronę przed nadmiernym pozyskaniem jak i konieczność uwzględnienia udziału właściciela lasu w zyskach pochodzących z komercyjnego wykorzystania będących w jego posiadaniu dóbr.

Literatura

- Grzywacz A. 2010. Problemy użytkowania jadalnych grzybów w polskich lasach. W: Zarządzanie Ochroną Przyrody w Lasach, Tuchola, tom 4: 56–79.
- Janusz A., Piszczek M. 2008. Oczekiwania społeczeństwa wobec lasu – na przykładzie odwiedzających leśny kompleks promocyjny Lasy Beskidu Sądeckiego, Stud. i Mat. CEPL w Rogowie, Rogów, 10 (3): 139–151.
- Nowacka Ł. W. 2012. Wykorzystanie dóbr lasu – punkt widzenia społeczności lokalnej, Stud. i Mat. CEPL w Rogowie, Rogów, 32 (3): 155–160.
- Piszczek M., Janusz A., Kudłacik M. 2008. Postrzeganie leśnictwa i grupy zawodowej leśników przez społeczeństwo na obszarze LKP Lasy Beskidu Śląskiego i LKP Lasy Beskidu Sądeckiego. Sylwan R 152 (12): 36–46.
- Raport o stanie lasów w Polsce w 2011. CILP, Warszawa 2012.
- Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa w sprawie szczegółowych zasad ochrony i zbioru płodów runa leśnego oraz zasad lokalizowania pasiek na obszarach leśnych z dnia 28 grudnia 1996 roku.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24.12.2007 r. w sprawie Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD).

Staniszewski P., Janeczko E. 2012. Problemy udostępniania lasów w kontekście użytkowania zasobów runa. Stud. i Mat. CEPL w Rogowie, Rogów, 32 (3): 161–170.

Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach, Dz.U. 1991 nr 101 poz. 444.

<http://www.klasyfikacje.gofin.pl/pkd/5,2,1436,lesnictwo-i-pozyskiwanie-drewna.html#D02>

<https://prod.ceidg.gov.pl/CEIDG/ceidg.public.ui/search.aspx>.

Maria Kuc, Marcin Piszczek, Anna Janusz

Katedra Szczegółowej Hodowli Lasu

Wydział Leśny, UR w Krakowie

kucmarysia@gmail.com